

– 2003. – № 10.

2. Павлов, К.В. Ядро экономических систем и эффективная хозяйственная политика / К.В.Павлов. – М. : Магистр, 2009. – 192 с.

УДК 332.3

Сидорук Борис

к.е.н., с.н.с., завідувач лабораторії

Тернопільська державна сільськогосподарська

дослідна станція ІКСГП НААН

м. Тернопіль

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУР НА РІВНІ РЕГІОНУ

Анотація

У статті розглянуто питання проблем і перспектив розвитку рослинницької галузі на регіональному рівні, а також досліджуються можливості подальшого вдосконалення діючої системи аграрного виробництва.

Ключові слова: *аграрне виробництво, енергетичний потенціал, спеціалізація, групування, удосконалення.*

Кліматичні умови та земельні ресурси Тернопільської області надзвичайно сприятливі для розвитку сільського господарства регіону. На Тернопільщині третій рік поспіль спостерігається приріст валової продукції сільського господарства. Так, у 2013 р. в області одержано валової продукції аграрного сектору (в постійних цінах 2010 р.) на суму 8051,4 млн.грн., що на 1,3% більше, ніж у 2012 р. і на 38,2% більше 2010 року.

Варто наголосити на тому, що галузь рослинництва є базовою складовою сільськогосподарського виробництва і займає особливе місце в економіці Тернопільської області. У 2013 р. частка продукції рослинництва в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва складала 71,9%. Порівняно з 2012 р. у цій галузі спостерігалось зменшення обсягів виробництва на 1,5%. На 100 га сільськогосподарських угідь у 2013р. було вироблено 600,3 тис.грн. валової продукції рослинництва, що на 126,4 тис.грн. перевищує середній показник по Україні.

У 2013 р. загальна посівна площа сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств становила 798,3 тис.га, що на 0,8 тис.га (на 0,1%) більше, ніж у 2012 р. Землеробство області сьогодні характеризується значними змінами в структурі посівних площ: усе більше в області сіють зернових та технічних культур. Так, за останні 10 років частка посівів зернових у загальній посівній площі зросла з 57,6% у 2003 р. до 61,9% у 2013 р., технічних культур – відповідно з 11,0% до 20,6%. Водночас, за цей період значно зменшилася питома вага

посівів кормових культур (майже на 11 в.п.) [13, с. 44].

У 2013 р. порівняно з 2012 р. в області наростили обсяги виробництва всіх основних енергетичних сільськогосподарських культур, крім цукрових буряків (фабричних).

Так, у 2013р. було отримано рекордний урожай зернових культур, який значно перевищив досягнення минулих років. Загалом на Тернопільщині зібрали 2228,9 тис.т зерна, що на 3,0% більше, ніж у 2012 р. Зростання загального обсягу виробництва зернових культур відбулося в основному за рахунок кукурудзи, якої в 2013 р. зібрали 1206,4 тис.т, або на 39,7% більше в порівнянні з 2012 р. У структурі виробництва зернових у 2013 р. найбільшу питому вагу займали кукурудза (54,1%), пшениця (31,1%) та ячмінь (12,7%). Загалом, в області в 2013р. з 1 га збирали по 46,7 ц зерна, що на 6,8 ц більше, ніж у середньому по Україні. За урожайністю зернових у 2013 р. Тернопільщина посіла 8 місце серед інших регіонів.

У 2013 р. в області значно зросло виробництво ріпаку (на 51,0%), сої (на 31,6%), фруктів (на 31,6%) та соняшнику на зерно (на 29,4%), яких зібрали відповідно 156,1 тис.т, 101,3 тис.т, 56,2 тис.т, 29,9 тис.т.

Проведено групування сільськогосподарських товаровиробників за критерієм валових зборів сільськогосподарських культур в залежності від площі, яка відведена під посіви даних культур.

Згідно результатів групування виявлено, що найбільша частка валових зборів зернових та зернобобових культур припадає на великі сільськогосподарські підприємства з площею понад 3000 га сільськогосподарських угідь, а саме, 34,0%, ще 20,5% від урожаю даних культур отримують господарства з площею від 1000 до 2000 га сільськогосподарських земель. Дані групи підприємств характеризуються і найвищими показниками урожайності зернових і зернобобових культур – 61,1 і 49,4 ц/га, відповідно. Проте, малі і середні господарства з площею угідь до 250 га, яких в області їх найбільша частка (73,1%), в структурі валових зборів мають лише 5,5%. В даних господарствах можна відмітити і найнижчі показники урожайності по цій групі сільськогосподарських культур

Подібну картину спостерігаємо і по окремих сільськогосподарських культурах (озима пшениця і кукурудза на зерно), де найбільші показники по урожайності і валових зборах відмічаємо у великих сільськогосподарських підприємствах з площею сільськогосподарських угідь понад 1000 га. В даній групі підприємств отримують понад 40,0% валових зборів зерна озимої пшениці і понад 60,0% зерна кукурудзи.

Дещо інша ситуація відмічається із посівами технічних культур. Так, найвищими показниками урожайності соняшнику і цукрових буряків (фабричних) характеризуються малі і середні господарства. Зокрема, найбільша урожайність соняшнику відмічається у господарствах з площею сільськогосподарських угідь 250-500 га (24,2%), найменші показники – у малих (до 50 га) і великих господарствах (1000-2000 га): 19,0 і 19,0 ц/га, відповідно. Найбільша частка валових зборів припадає також на середні господарства з площею сільськогосподарських угідь від 100 до 500 га (52,8% валової продукції).

Подібні результати спостерігаються і у сфері вирощування цукрових буряків. Так, найвищі показники урожайності відмічаємо у господарств з площею земельних угідь до 500 га (коливаються від 399,3 до 352,2 ц/га), найменші – у господарств з площею понад 1000 га сільськогосподарських угідь (коливаються в межах 275,5-277,8 ц/га). Проте, найбільшу частку у структурі валових зборів продукції цукробурякової галузі займають великі господарства (49,9%), які мають понад 1000 га сільськогосподарських угідь.

Дані проведеного аналізу свідчать про низьку ефективність вирощування технічних культур у великих сільськогосподарських підприємствах. Така ситуація може бути обумовлена як суб'єктивними (подання статистичним органам неправдивої інформації, її спотворення), так і об'єктивними факторами (у великих підприємствах відмічається монокультура, у структурі посівних площ практично відсутні кормові трави і бобові культури, не дотримуються сівозміни, що веде до деградації і зниження родючості ґрунтів та негативного впливу на посіви вимогливих до ґрунтів просапних технічних культур).

Підтвердженням наших припущень щодо недотримання сівозмін в багатьох сільськогосподарських підприємствах і вузької спеціалізації господарств можуть служити наступні дані. Виходячи із результатів проведеного групування, відмічаємо значний рівень вузької спеціалізації сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону. Так у 2013 р. серед 1033 сільськогосподарських підприємств 168 займалися вирощуванням тільки зернових культур (16,3%), 27 (2,6%) – технічних культур, 53 (5,1%) – зернових культур і соняшнику, 20 (1,9%) – кормових культур. Подібна ситуація спостерігається і у фермерських господарствах: у 2013 р. 21,9% від їх загальної кількості вирощували лише зернові культури, 3,2% – технічні культури, 1,8% – зернові культури і соняшник, 1,2% – кормові культури (табл. 1).

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємств Тернопільської області за спеціалізацією вирощування сільськогосподарських культур у 2013 році [13, с. 61]

Напрямок спеціалізації	Сільськогосподарські підприємства – всього		з них фермерські господарства	
	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Підприємства, що займалися вирощуванням сільськогосподарських культур – усього	1033	х	567	х
з них ті, що займалися вирощуванням тільки зернових культур	168	16,3	124	21,9
технічних культур	27	2,6	18	3,2
картоплі та овоче-баштанних культур	5	0,5	5	0,9
кормових культур	20	1,9	7	1,2

Продовження табл. 1

зернових культур та соняшнику	53	5,1	10	1,8
зернових культур, соняшнику та цукрових буряків (фабричних)	11	1,1	3	0,5
Підприємства, що займалися вирощуванням тільки плодів та ягід	22	x	11	x

Як наслідок, відбувається зниження потенційної урожайності сільськогосподарських угідь і зменшення валових зборів по основних групах сільськогосподарських культур (особливо, вимогливих до ґрунтів).

Для покращення даної ситуації, важливе значення має розширення сфери використання продукції рослинництва, насамперед, в напрямку, її застосування поряд із споживчими і для енергетичних цілей та виробництва альтернативних видів енергії.

Якщо врахувати можливості використання побічної рослинницької продукції, то тут існують значні перспективи у виробництві альтернативних енергетичних ресурсів.

При цьому в подальшому потрібно більше уваги приділити вдосконаленню структури посівних площ сільськогосподарських культур в Тернопільській області в напрямку стимулювання застосування сівозміни і введення в структуру посівів бобових і кормових культур з метою покращення потенційної родючості ґрунтів.

В перспективі це зможе істотно підвищити показники врожайності і валових зборів по основних групах сільськогосподарських культур, насамперед тих, які матимуть перспективи використання в енергетичних цілях (група зернових і технічних культур).

Список використаних джерел

1. Сільське господарство Тернопільської області за 2013 рік. Статистичний збірник / за ред. В.Г. Кирича. – Тернопіль : Тернопільське ГУС, 2014. – 216 с.

